

Mňačko Ladislav  
Autorka textu: Marta Balážová

### Charakteristika jednou vetou:

Prozaik, autor literatúry faktu, publicista – presvedčený komunista, ktorý po procesoch v 50-tych rokoch pochopil, že skutočný socializmus je iný ako idea (teória), so sklamaním sa postupne vyrovnával v emigrácii svojimi románmi.

### Životopisné údaje:

Narodil sa v roku 1919 vo Valašských Kloboukoch na Morave. V rokoch detstva sa jeho rodina presťahovala do Martina. Štyri roky študoval na gymnáziu, potom sa vyučil za obchodníka. Po rozpade Československej republiky v roku 1939 odišiel do Čiech. Chcel ujsť za hranice, no chytili ho a poslali do koncentračného tábora a potom do pracovného tábora v Essene. Odtiaľ sa mu v roku 1944 podarilo ujsť, utiahol sa na rodnú Moravu a pridal sa k partizánom. Po vojne bol redaktorom Rudého práva v Prahe, v roku 1948 sa vrátil na Slovensko. Stal sa redaktorom Pravdy, potom redaktorom Kultúrneho života a neskôr aj jeho šéfredaktorom. Od konca päťdesiatych rokov bol spisovateľom a publicistom, pôsobil v Bratislave. Roku 1967 emigroval do Izraela na protest proti postojom Československa k izraelsko – arabskému konfliktu. Obrodný proces – Pražská jar v roku 1968 spôsobil, že sa vrátil na Slovensko, v auguste 1968 po okupácii Československa vojskami Varšavskej zmluvy emigroval znova – do Rakúska. Na Slovensko sa vrátil po novembri roku 1989 už ako rakúsky občan. Žil striedavo v Prahe a v Stupave, kde začal písať svoje pamäti. Tie však nedopísal. Ladislav Mňačko zomrel 24. februára 1994.

### Dielo:

Ťažiskom svojej tvorby bol Ladislav Mňačko predovšetkým novinár a reportér. Zaujal už svojimi reportážami z ciest po Slovensku Kde končia prašné cesty. V prvom období písal najmä cestopisné a politické reportáže a črty z domova a zo zahraničia. Z tohto žánru mu vyšlo 20 kníh. Z dnešného pohľadu sú pre nás tieto knihy cennými historickými dokumentmi. Zaujímavá je napríklad Mňačkova reportážna kniha Ja, Adolf Eichmann o procese s vojnovým zločincem. Na procese v Izraeli sa osobne zúčastnil ako reportér. Ako spisovateľ sa Mňačko presadil svojim románom Smrť sa volá Engelchen (1959). V románe opísal partizánske boje na moravsko – slovenskom pomedzí. Kniha má autobiografické prvky a je najvýznamnejším Mňačkovým dielom. Preložená bola do 15 svetových jazykov a stala sa literárnou predlohou pre úspešný film. Umelecky cenné sú aj ďalšie dve Mňačkove knihy Oneskorené reportáže (1963) a Ako chutí moc (1968). V Oneskorených reportážach po prvý raz otvorene hovoril o tragických osudoch ľudí počas vykonštruovaných politických procesov v päťdesiatych rokoch, ktoré sa často končili popravami a boli sprevádzané ďalšími zločinmi. V novele Ako chutí moc sa zameril na tému ako dokáže dlhodobá a nekontrolovateľne uplatňovaná moc pokriviť charakter aj pôvodne čestného a statočného človeka. Je ostrým pamfletom na praktiky komunistických činiteľov. V emigrácii Mňačko napísal satirický román Súdruh Múnchhausen (paródia na pomery v socialistickom Československu), knihy esejí Agresori (1968) a Siedma noc (1971), v ktorých odsúdil vstup spojeneckých vojsk a následnú okupáciu Československa po roku 1968 a ďalšie prozaické diela (Jeden prežije, Slávnostný prejav, Gigant a iné.). Knihou Siedma noc s podtitulom Skúsenosti a obžaloba jedného komunistu sa definitívne vyrovnal s komunistickou ideou premeny sveta násilnou formou. Otvorene v nej priznal aj svoj podiel na stalinských deformáciách. Od začiatku svojej tvorivej dráhy mal Ladislav Mňačko aj dramatické ambície. Ešte

pred svojimi úspešnými románmi napísal divadelné hry Partizáni a Mosty na východ a satirické verše Bubny a činely. V Rakúsku okrem próz napísal aj deväť realizovaných filmových scenárov.

#### Podrobnejšie o dielach:

Smrť sa volá Engelchen – už meno Engelchen (v nemčine anjeli) autor umelecky veľmi účinne využil. Volá sa tak fašistický veliteľ, ktorý prenasleduje partizánov (a oni jeho) a má na svedomí smrť mnohých nevinných obetí. Ústrednou postavou medzi partizánmi a tiež rozprávačom v knihe je Volod'a. Príbeh (Volod'a ho rozpráva v nemocnici sestre Eliške) sa odohral v dedine Ploština, v ktorej operovala partizánska jednotka. Dedinčania jej obetavo pomáhali, podporovali partizánov. Keď prijímú medzi seba dvoch mladých mužov napriek podozreniu, že sú nasadení fašistami, situácia sa skomplikuje. Muži utečú, partizáni opustia dedinu, lebo sa stáva pre nich nebezpečná. Nemci z pomsty Ploštinu vypália a povražia obyvateľov. Mňačko v emocionálne veľmi silnom príbehu rieši problém cieľa a prostriedkov na jeho dosiahnutie, problém viny a zodpovednosti. Rieši ho tiež hrdinka príbehu, mladá židovka, ktorá sa oddáva Nemcom, aby mohla nosiť správy partizánom. Po vojne neunesie bremeno svojej obete a spácha samovraždu. Volod'a, hoci vie, že napriek tomu čo sa stalo, musí žiť ďalej (silu mu dodáva aj láska k Eliške), nedokáže odpustiť Engelchenovi. Odchádza z nemocnice, aby sa mu pomstil.

Oneskorené reportáže – súbor jedenástich umeleckých reportážnych portrétov ľudí podvedených, nepochopených, ktorých zlomilo cudzie sebestvo, karierizmus, zbabelosť. Dôsledkom bol ich zničený život, rozvrátená rodina, pocit bezmocnosti.

Súdruh Münchhausen – Dejový základ diela tvorí zatknutie „pokrokového činiteľa mierového hnutia“, potomka baróna Prášila - Münchhausena, ktorý sa pokúša objektívne spoznať život v našej krajine. Jeho hlavným partnerom, sprievodcom i dozorcjom je súdruh Hnida, bývalý novinár, teraz skôr politik a dogmatik. V texte románu Mňačko používa tzv. „kľúčový princíp“, takže čitateľ s určitým rozhl'adom môže za postavami identifikovať konkrétne historické osobnosti.

#### Úryvky:

Ako chutí moc – úryvok

Frank bol pri všetkom. Bol pri tom, keď zatvárali kláštory. Priniesol z tej cesty bohatý seriál, z prostredia, kam mohlo vniknúť len málo vyvolených. Seriál sa všade veľmi páčil – ale nevyšiel. Frank nechápal prečo. Celý národ vedel, že kláštory obsadili robotnícke milície, prečo to neuverejniť? Povedali mu, že by snímky mohla zneužiť reakčná cudzina. Frank si vtedy pomyslel: a čo, urobili sme azda niečo, za čo sa pred akoukoľvek cudzinou musíme hanbiť?

Byť pri všetkom malo aj druhú stránku. Frank videl tých vyvolených a fotovhodných intímne, zblízka. Frank sa nevie upamätať na jediný prípad fotografovaného človeka, ktorý by sa nechcel robiť iným, ako v skutočnosti bol. Vyšším, keď bol malý, krajším, keď bol mrzký, mladším, keď bol v pokročilejšom veku. Vtedy vyrástlo v laboratóriách tlačovej kancelárie mohutné retušerske oddelenie. Vrásky? Preč! Postava, o ktorej sa šepkalo, že je v nemilosti? Von! Z pohľadových úškľabkov vedeli retušerski umelci vyčarúvať srdečné úsmevy. Frank videl život z jeho odvrátenej strany, veď bol len fotoreportér, vec, veľká šošovka. Keď nemal zameraný objektív, nemusel sa pred ním nikto pretvarovať, je to zvláštne, ako ľudia, vtedy takí opatrní na každé slovo, hovorili pred šoférmi a fotografmi bez zábran o všetkom.

Frank sa stále díva na portrét mŕtveho. Koľkokrát zachytil na celuloid túto tvár? Tisíc? Dvetisíckrát? Nevie presne. Z negatívov, ktoré si uložil v svojom trezore, mohol by

zostaviť fantastický dokument o živote, o veľkosti i malosti toho človeka. Šestnásťročný bujný mládenec rajtuje na krave. Sedemnásťročný mladý revolucionár sa napriaha k úderu na hlavu četníka puškou, ktorú mu vytrhol z ruky. So zviazanými rukami ho odvádzajú do žalára. Reční pred rozvášneným zástupom, ktorý skanduje: prácu a chlieb. Na lúke pri rieke sa objíma s Margitou. Dúškom vypíja fľašu borovičky. Z vysokého mosta skáče do hlbokkej rieky. Lezie na vysokú skalú. Zadumane hľadá do plameňov táborového ohňa. Opásaný dvoma guľometnými opaskami ženie svojich mužov do útoku. Ustatý, z posledných síl sa vlečie po zľadovatenom snehu na ústupe. V zápale boja stíska guľomet a reve: boha ja vášho nemeckého! Zachytil ho v tisíciach nestrážených chvíľach, takého, aký bol, keď nemal komu a nemal čo predstierať. Ale v trezore, prísne stráženom pred celým svetom, má Frank aj iné chvíle tohto historického muža. Tú, keď mu mladá zväzáčka, ktorú obťažoval, vylepila facku. Tú, ako serie v lese a naľavo i napravo od neho stoja jeho osobní strážcovia, síce odvrátení, ale aj teraz v službe. Tú, ako sedí sám cez prestávku na koncerte, celkom sám uprostred prázdnych, opustených stoličiek s ovisnutou hlavou a chrápe. Frank zachytil všetky jeho tváre, nie iba tú, na ktorú sa teraz díva. Ale ani tie, ktoré nemohol zvečniť objektívom, mu nevymiznú z pamäti.

Súdruh Münchhausen – úryvok

„Ako je to vlastne u vás s prostitúciou?“

„Prostitúcia je typickým sprievodným javom zahŕňajúcej kapitalistickej spoločnosti. U nás neexistuje...“

„A čo tieto dámy?“

„Nemožno ich nazvať prostitútkami. Povrchne videné, robia to isté remeslo, ale vykonávajú svoju ťažkú a nevďačnú prácu v službách vlasti. Jednak štátna bezpečnosť môže za ich pomoci získať veľmi cenné informácie o agentoch cudzej rozviedky, jednak pomáhajú vylepšiť našu, ešte vždy nepriaznivú devízovú situáciu. Ich devízové honoráre sú pod prísnu úradnou kontrolou.“

„Z akých spoločenských kruhov pochádzajú?“

„Z rozličných. Štátna bezpečnosť pozorne sleduje nočný život mesta. Keď zistí, že nejaká mladá žena erotomanského založenia sa pričasto spúšťa s návštevníkmi nočných lokálov, predvolá si ju a trezlivou prevýchovou usmerní jej prirodzený talent žiaducim smerom. Patria sem aj ženy z kruhov bývalej vládnucej buržoázie. Ženy tohto druhu, aby mali aj naďalej dosť prostriedkov na márnratný život, sú ochotné na všetko. Ďalšie kádre získava štátna bezpečnosť medzi manželkami zatknutých, prípadne odsúdených zradcov a rozvrátnikov. Dáva im takto príležitosť zmierniť manželov údel, alebo dosiahnuť jeho predčasné prepustenie pred odpykaním celého trestu. Z toho vidíte, že ani v tomto smere nejde o nejakú prostitúciu v klasickom a v asociálnom slova zmysle. Keďže je zjav predajnej lásky ešte nutný, vedela ho naša spoločnosť postaviť tiež do služieb revolúcie.“

Myšlienky:

„Povedal som si, že strach, ktorý ma paralyzuje, ma môže zničiť. Ten strach, to bolo predpeklie. Nikto nevedel, z čoho ho obvinia, prečo ho obvinia, na koľko ho odsúdia. Povedal som si, prestaň so strachom a naháňaj strach im“. (Ladislav Mňačko v úvode Oneskorených reportáží)

„Jeho hrdinovia sa netvária nijako „hrdinsky“, ale celkom ľudsky, nepateticky. V ťažkých chvíľach nerečnia veľkými slovami o vlasti, o budúcnosti, v boji sa zavše boja, víťazstvo prežívajú ako výsledok úmornej práce, neumierajú radi, hoci vedia, že nie nadarmo.“ (Štefan Drug ku knihe Smrť sa volá Engelchen)

„Je to román – kronika, veľmi málo som si vymýšľal.“ (Ladislav Mňačko o knihe Smrť sa volá Engelchen)

„Moc kazí ľudí, povedal ktorýsi filozof, a absolútna moc kazí absolútne. Mňačkov román je umeleckým dokladom tejto tézy, veľmi starej, jednako znova a znova overovanej na škodu vládnucich i ovládaných“. (zo záložky knihy Ako chutí moc)